

الگوی سیاستی در زمینه‌ی حل مسائل جوانان کشور با تأکید بر بیانیه‌ی گام دوم

جوادبخشی الموتی^۱، سعید عبدالملکی^۲

۲۲۳

دوره ۱۳، شماره ۱ پیاپی ۳۳
بهار ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲-۱-۲۴
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳-۱۱-۰۳
صص: ۸۱-۶۰

شاپا چاپی: ۵۵۹۹-۲۳۲۲

رتبه علمی

پورتال نشریات گواهی در:
JOURNALS.MSRT.IR

چکیده

جوانان به‌عنوان گروهی از جامعه گرچه شاید ساختار اجتماعی متفاوتی نسبت به سایر افراد جامعه نداشته باشند اما نیازها، مسائل و چالش‌های متفاوتی دارند که نیازمند توجه ویژه است. خوشبختانه در ادبیات سیاسی و اجتماعی کشور ما جوانان به‌عنوان مهم‌ترین عنصر تأثیرگذار و پد شران تحولات، به‌خصوص در سال‌های اخیر مورد توجه ویژه قرار گرفته‌اند. رهبر معظم انقلاب با صدور بیانیه‌ی گام دوم عملاً به جوانان هویت بخشی کردند و توجه مردم و مسئولان را به این موضوع معطوف نمودند. کشور ما به لحاظ جمعیتی یک کشور جوان محسوب می‌شود به‌گونه‌ای که نیمی از جمعیت کشور را جوانان تشکیل می‌دهند و این سرمایه‌ی انسانی بی‌نظیر در کمتر کشوری دیده می‌شود. بنابراین؛ لزوم بازنگری در نگرش‌ها، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه‌ی جوانان ضروری است؛ چراکه انتقال قدرت نسلی ضامن بقای یک ملت و کشور است و کشور را به لحاظ گوناگون آسیب‌ناپذیر می‌کند. روش تحقیق این مقاله کیفی و توصیفی می‌باشد که بر اساس روش سوات (SWOT) به احصاء نظام مسائل و چالش‌های جوانان کشور در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پرداخته شده است و راه‌حل‌های عملیاتی و واقع بینانه در چارچوب قوانین و اسناد بالادستی نظام جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه بیانیه گام دوم ارائه شده است. همچنین؛ به ارائه‌ی الگوها و راهکارهای سیاستی به‌منظور ساماندهی امور جوانان در محورهای همچون اشتغال، سلامت، مهارت‌های زندگی و شغلی، ازدواج و تشکیل خانواده، اوقات فراغت، توانمندسازی در برابر آسیب‌های اجتماعی و فضای مجازی پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: نظام مسائل جوانان، چالش‌ها، بیانیه گام دوم، الگوی سیاستی

۱ - دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.

۲ - استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسول)، s_abdolmaleki@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

کشور ما ایران از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های بی‌نظیر انسانی، مادی و معنوی برخوردار است. یکی از این پتانسیل‌ها جمعیت جوان است. جوانان در هر کشوری جزو سرمایه‌ها و ثروت‌های انسانی و معنوی آن کشور محسوب می‌شوند. در کشور ما نیز جوانان به‌عنوان نیمی از جمعیت ایران یک سرمایه کم‌نظیر انسانی هستند که مدیریت در ست این سرمایه می‌تواند حال و آینده کشور را تضمین کند.

جمعیت ۳۶ میلیونی جوانان دختر و پسر کشور که هرکدام از توانمندی و هنر ویژه‌ای برخوردارند نیازمند توجه ویژه دولت است. چراکه؛ جوانان به‌تبع تغییرات طبیعی جهان شمول از یک‌طرف و سم‌پاشی دشمنان از طرف دیگر مورد تحول نگرشی و رفتاری قرار گرفته‌اند و نیازها و دغدغه‌های جدید و گاه نامتعارفی پیدا کرده‌اند که نیازمند شناخت، گونه‌شناسی و برنامه‌ریزی است.

بحران بیماری کرونا است که موجب فریز و به تأخیر افتادن روند طبیعی رشد و توسعه به‌ویژه در حوزه‌ی جوانان شده است. چه از لحاظ تحصیل و آموزش و چه اشتغال و تشکیل خانواده و درآمد، جوانان دچار وقفه شده‌اند و این وقفه خسارات و تبعات زیادی را دامن‌گیر آن‌ها کرده است. از جمله بیکاری و تجرد موجب دامن زدن به آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد، زیست کافی شاپی، روابط نامشروع، تضعیف نهاد خانواده، بحران سلامت روان، خودکشی و امثال آن شده است.

در فرهنگ عمومی کشور ما سن جوانی حدود ۱۵ تا ۴۵ سال در نظر گرفته می‌شود گرچه نهادهای دولتی مسئول، عمدتاً فاصله سنی ۱۸ تا ۳۸ و بعضاً ۱۸ تا ۴۰ سال را در نظر می‌گیرند که از این حیث، نیمی از جمعیت کشور جوانان هستند. سازمان بهداشت جهانی تا ۶۵ سالگی را سن جوانی لحاظ کرده است. بر اساس گزارش ملی «بررسی وضعیت جوانان»؛ ایران در میان ۲۰۷ کشور جهان، از نظر تعداد جمعیت در رتبه ۱۶ و از نظر وسعت در رتبه ۱۷ واقع شده است. ۶۴ درصد از جمعیت کل کشور در گستره سنی ۱۵ تا ۲۹ سال قرار دارند (هفته‌نامه‌ی تجارت فردا، ش ۴۷۸، ص ۴۰، آذرماه ۱۴۰۱).

جوانان را از سه چشم‌انداز می‌توان بررسی کرد؛ یکی خود جوانان هستند که چه نگرش‌هایی در مورد خودشان، اطرافیان و آینده دارند و دیگری خانواده و جامعه به‌طور عام می‌باشد و سومین چشم‌انداز، از دیدگاه مسئولان و سیاست‌گذاران کشور است. از هر سه منظر هم می‌توان نقاط قوت و توانمندی‌ها را دید و هم آسیب‌ها و ضعف‌ها را مشاهده کرد (عبدالملکی، ۱۴۰۲).

برخی مسئولان و برنامه‌ریزان کشور معتقدند که اساساً جوانان بی‌خاصیت، تن‌پرور و پرتوقع هستند. به عبارتی؛ فاقد مهارت‌های زندگی و کسب‌وکار بوده و کارآمدی لازم برای اثرگذاری را ندارند. گرچه این تلقی شاید در مورد بخش محدودی از جوانان درست باشد لیکن جوانان تحصیل‌کرده، کاربلد و توانمند بی‌شماری وجود دارند که در عرصه‌های گوناگون جامعه کارگشا هستند و نگاه حذفی نسبت به آنان منطقی نیست. از زاویه‌ای دیگر؛ اگر این پیش‌فرض را بپذیریم که اغلب جوانان کشور علیرغم داشتن تحصیلات

عالی اما ناکارآمد و بی‌مهارت هستند، بایست سیستمی به موضوع بنگریم. از فرهنگ سنتی جامعه و نظام آموزش و پرورش گرفته تا تربیت خانوادگی و ساختار حکمرانی دولتی در کشور، همگی در مهندسی ذهن و رفتار جوانان نقش داشته‌اند. علیرغم بیانیه گام دوم که تو سط رهبر انقلاب در سال ۱۳۹۷ اعلام شد و در آن بر حضور جوانان مؤمن و انقلابی و کاردان در پیشبرد امور کشور تأکید فراوان شده است و به‌رغم اینکه ایشان دولت جوان حزب‌اللهی را علاج مشکلات کشور دانستند، اما در نظام حکمرانی کشور و پارادایم گفتمانی نسل پیشکسوت جایگاه و نقش جوانان به‌درستی روشن نیست. اگر به این سه پرسش مهم: ۱. حکمرانی بر جوانان؟ ۲. حکمرانی جوانان؟ و ۳. حکمرانی به همراه جوانان؟ پاسخ داده شود بی‌گمان هیچ‌کس از حضور آنان نباید داشت. چراکه گزینه سوم حاوی یک منطق است که راه را می‌گشاید و به‌جای نگرانی، امید و تحول تولید می‌کند.

اهداف کلان و استراتژیک

۱. تدوین سیاست‌ها و راهبردهای ملی در خصوص نیازها، مسائل و چالش‌های جوانان
۲. تشکیل هسته‌های جمعیتی جوان به‌منظور شناسایی، جذب و گروه‌بندی جوانان در رده‌های مختلف (جوانان دانشجوی، دانش‌آموز، شاعر، نویسنده، کارآفرین، نخبه، ورزشی و ...).
۳. شناخت به‌روز مسائل و نیازهای جوانان در ابعاد جهانی، ملی، منطقه‌ای و محلی
۴. مأموریت‌گرایی و مسئله‌محوری دستگاه‌های دولتی مرتبط با امور جوانان و تقسیم‌کار ملی به‌منظور اجرای درست و مقتضی فعالیت‌های بخشی و فرابخشی
۵. تعیین نقش، ضرورت و اهمیت سازمان‌های غیردولتی در ساماندهی امور جوانان
۶. تقویت هویت ملی و دینی جوانان بر اساس شاخص‌های الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت
۷. تغییر دامنه‌ی سنی جوانی از ۱۸ تا ۳۵ سال به ۱۵ تا ۴۵ سال به دلیل وقفه و تأخیر در حل مسائل جوانان در دهه‌ی ۹۰ و بحران پاندمی کرونا و به‌منظور بهره‌برداری حداکثری از پتانسیل‌های نیروی جوانی (دامنه‌ی بیشتری از جوانان وارد باز کار، تولید و تشکیل خانواده شوند).

سوالات پژوهش

۱. مشکلات و چالش‌های اقتصادی جوانان کشور کدام‌اند؟
۲. مشکلات و چالش‌های فرهنگی و اجتماعی جوانان کشور کدام‌اند؟
۳. مشکلات و چالش‌های سیاسی جوانان کشور کدام‌اند؟
۴. الزامات و راهبردها در خصوص مشکلات و چالش‌های جوانان کشور کدام‌اند؟

چارچوب نظری و مفهومی

چالش‌ها و ضرورت‌های کلان

مهم‌ترین چالش‌ها و ضرورت‌های کلی در خصوص جوانان کشور که بیشتر آن‌ها به مسائل حکمرانی مربوط می‌شود موارد زیر می‌باشد که نیازمند تأمل و بررسی است.

۱. روند رو به رشد گسست نسلی و تعارض ارزشی در مسائل فرهنگی و اجتماعی بین نسل قدیم و نسل‌های جدید
۲. کم‌اعتنایی به جوانان در نظام برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی ملی (از لحاظ شغل و درآمد، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی) و نامشخص بودن شاخص‌های قابل‌اتکا در این زمینه
۳. فقدان اراده لازم برای برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌گذاری‌های مطرح‌شده در اسناد بالادستی مربوط به جوانان
۴. ناهماهنگی و ناهمخوانی بین قوانین و مقررات جاری کشور با انتظارات و نیازهای جوانان و لزوم به‌روز کردن آن‌ها و تنقیح قوانین در این زمینه

۵. ناهمخوانی بین سیاست‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های جاری دستگاه‌ها با مسائل و نیازهای جوانان کشور
۶. عملکرد جزیره‌ای سازمان‌های موازی در ارائه خدمات به جوانان که منجر به مدیریت نامطلوب منابع می‌شود.
۷. فقدان یک نگرش علمی بر اساس مؤلفه‌های روان‌شناسی و جامعه‌شناسی به مسائل و نیازهای جوانان
۸. فقدان مطالعات، تحقیقات و اطلاعات به‌روز، مستمر و ادواری در زمینه‌ی مسائل و نیازهای جوانان کشور

گروه‌های جمعیتی

بر اساس طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی سن، ۶ گروه بزرگ جمعیتی به شرح زیر وجود دارد: ۱. کمتر از ۱ سال (کودکی) ۲. ۱ تا ۱۴ سال (نوجوانی) ۳. ۱۵ تا ۲۴ سال (جوانی) ۴. ۲۵ تا ۴۴ سال (میان سالی) ۵. ۴۵ تا ۶۴ سال (بزرگ سالی) ۶. بالای ۶۵ سال (بازنشستگی)

طبقه‌بندی فوق به‌منظور: ۱. وضع قوانین متناسب با چالش‌ها و نیازهای هر محدوده سنی و ۲. امید به زندگی است.

جمعیت فعال یا در سن کار

به‌طورکلی جمعیت از لحاظ فعال و غیرفعال بودن به سه دسته تقسیم می‌شود:

۱. جمعیت زیر ۱۴ سال (سن هویت‌یابی و رشد)
۲. جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال (سن بازار کار)
۳. جمعیت بالای ۶۵ سال (سن سالمندی و استراحت)

در سطح بین‌المللی سن قانونی ورود به بازار کار سن ۱۵ سالگی و بیشتر و سن بازنشستگی نیز ۶۵ سالگی می‌باشد. لذا در مطالعات جمعیتی سنین ۱۵ تا ۶۴ سالگی به‌عنوان سنین فعالیت در نظر گرفته می‌شود و بسیاری از شاخص‌های مربوط به نیروی کار در این محدوده سنی بررسی و محاسبه می‌شود. در تعریف جمعیت فعال آمده است: «جمعیت فعال گروهی از جمعیت را در بر می‌گیرد که در سنین فعالیت و کار قرار دارند و می‌توانند به تولید کالا و خدمات اقتصادی و اجتماعی بپردازند.»^۱

جدول ۱: جمعیت فعال ایران تا سال ۱۳۹۵

جمعیت فعال (۱۵-۶۴ ساله) ایران: ۱۳۳۵-۹۵

شرح	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کل	۵۳/۸	۵۰/۰	۵۲/۰	۵۱/۵	۵۲/۶	۶۹/۷	۷۰/۹	۶۹/۹
شهری	۵۶/۲	۵۲/۴	۵۵/۷	۵۴/۲	۵۸/۴	۷۱/۵	۷۲/۳	۷۱/۲
روستایی	۵۲/۷	۴۸/۵	۴۸/۶	۴۸/۳	۶/۵۲	۶۵/۹	۶۷/۴	۶۶/۳

منبع: نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن: ۱۳۳۵-۱۳۹۵

روند تغییرات نسبت جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله نیز در فاصله‌ی سال‌های موردبحث از آهنگ یکنواختی برخوردار نبوده است اما آنچه قابل ملاحظه است افزایش این گروه سنی در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵ (۶۹/۹) می‌باشد. از جمله دلایل افزایش جمعیت در این گروه سنی افزایش جمعیت موالید دهه‌ی ۱۳۵۵ - ۱۳۶۵ می‌باشد که حجم جمعیت واقع در سنین کار و فعالیت را در سال‌های اخیر افزایش داده است. بدیهی است از جمله ویژگی‌های مربوط به جمعیت ایران افزایش جمعیت بالقوه فعال است و در صورت بهره‌برداری مناسب و بهینه از این ظرفیت می‌توان به سرعت توسعه‌ی اقتصادی کشور افزود. اهمیت این موضوع در حدی است که برخی از صاحب‌نظران علوم اجتماعی سال‌هایی را که برخی از کشورها با حجم زیادی از جمعیت واقع در سن فعالیت روبرو می‌شوند به‌عنوان «پنجره‌ی جمعیتی فرصت‌ها» نامیده‌اند. پنجره جمعیتی دوره‌ای است که کمتر از یک سوم جمعیت خارج از سنین فعالیت (زیر ۱۵ سال و ۶۵ سال و بیشتر) و بیشتر از دو سوم جمعیت در سنین فعالیت (۱۵ - ۶۴ ساله) باشند. در این زمان می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب و استفاده‌ی بهینه از نیروی انسانی موجود به‌سوی توسعه و شکوفایی اقتصادی گام برداشت.

دامنه‌ی سنی جوانی

دامنه‌ی سنی جوانی یک موضوع فرهنگی و اجتماعی و قراردادی است که بسته به شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و جمعیتی کشورها تعیین می‌شود. دامنه‌ی سن جوانی در کشورهای مختلف به شرح زیر می‌باشد:

۱. مرکز آمار ایران؛ نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن: ۱۳۳۵-۱۳۹۵

جدول ۲: دامنه‌ی سنی جوانی در کشورهای مختلف جهان

ردیف	نام کشور و دامنه‌ی سنی جوانی	ردیف	نام کشور و دامنه‌ی سنی جوانی
۱	قاره آسیا: ۱۵ تا ۲۴ سالگی	۱۰	نیجریه: ۱۸ تا ۲۹ سالگی
۲	اتحادیه اروپا: ۱۵ تا ۲۹ سالگی	۱۱	چین: ۱۴ تا ۳۵ سالگی
۳	استرالیا: ۱۲ تا ۲۴ سالگی	۱۲	روسیه: ۱۵ تا ۲۹ سالگی
۴	آفریقا: ۱۵ تا ۲۴ سالگی	۱۳	سنگاپور: ۱۵ تا ۳۵ سالگی
۵	ایالات متحده آمریکا: ۱۸ تا ۲۴ سالگی	۱۴	مالزی: ۱۵ تا ۴۰ سالگی
۶	آمریکای لاتین: ۱۵ تا ۲۴ سالگی	۱۵	عربستان سعودی: ۱۵ تا ۳۴ سالگی
۷	آفریقای جنوبی: ۱۵ تا ۳۵ سالگی	۱۶	ترکیه: ۱۴ تا ۲۹
۸	کانادا: ۱۶ تا ۲۸ سالگی	۱۷	هند: ۱۵ تا ۲۹ سالگی
۹	فیلیپین: ۱۵ تا ۳۰ سالگی	۱۸	قبرس: ۱۶ تا ۴۵ سالگی

سازمان بهداشت جهانی

سازمان بهداشت جهانی در آخرین اعلام رده‌بندی دوران عمر طی سال ۲۰۱۸، ۲۵ تا ۶۵ سالگی را دوران جوانی معرفی کرده است. در این طبقه‌بندی جدید آمده است: ۱۷ سالگی؛ پائین تر از سن قانونی؛ ۱۸ - ۲۵؛ سالگی نوجوانی؛ ۲۵ - ۶۵؛ جوانی؛ ۶۶ - ۷۹؛ میان‌سالی؛ ۸۰ - ۹۰؛ بزرگ‌سالی؛ ۱۰۰ تا بالاتر؛ پیرمردی

دیدگاه ابن‌سینا

از دیدگاه ابن‌سینا مراحل سن به سه دسته تقسیم می‌شود: ۱. تا ۴۰ سالگی = جوانی ۲. تا ۶۰ سالگی = میان‌سالی ۳. از ۶۱ سالگی به بعد = سالخوردگی

مراحل سن از دیدگاه اسلام

۱. هفت سال اول: سیادت و سروری ۲. هفت سال دوم: اطاعت و فرمان‌برداری ۳. هفت سال سوم: مشورت و هم‌رأیی

۱. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>

۲. رجوع کنید به مقاله‌ی ابن‌سینا و مراحل عمر، سهیلا خزائی، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی ابن‌سینا، ۱۳۸۳

مراحل سن در روان‌شناسی

از دیدگاه روان‌شناسی دو نوع سن وجود دارد: ۱. سن عقلانی (هوش، بلوغ روان‌شناختی و عقلانی) ۲. سن تقویمی (شناسنامه‌ای) برخی از روان‌شناسان معتقدند که سن مشتمل بر ۳ مرحله است:

۱. جوانی: ۲۳ تا ۴۰ سالگی ۲. میان‌سالی: ۴۰ تا ۶۵ سالگی ۳. پیری: ۶۵ سالگی به بعد

تقسیم‌بندی وزارت ورزش و جوانان

بر اساس مصوبه‌ی وزارت ورزش و جوانان، دامنه‌ی سنی جوانی در ایران از ۱۸ تا ۳۵ می‌باشد.

تغییر دامنه‌ی سنی جوانی: به دلایل زیر پیشنهاد می‌شود دامنه‌ی سنی جوانی در کشور ما از ۱۸ تا ۳۵ سال به ۱۵ تا ۴۵ سالگی تغییر کند:

۱. ناکارآمدی مدیریتی در دهه‌ی ۹۰ و فریز کرونایی موجب تعلیق و وضعیت (اشتغال، ازدواج، تحصیل، هویت و ...) جوانان کشور شده است و مسائل و چالش‌ها را چند برابر کرده است و به سنین بالاتر کشیده شده است.

۲. با توجه به کاهش جمعیت جوان و افزایش سالمندی ضرورت دارد برای افزایش بهره‌وری نیروی انسانی دامنه‌ی سنی جوانی تغییر کند.

همچنین؛ پیشنهاد می‌شود دامنه‌ی سنی بین ۱۵ تا ۴۵ سال بر اساس نیازها، مسائل، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری خاص در ۴ سطح گروه‌بندی شود:

الف: ۱۵ تا ۱۸ سال: هویت، اوقات فراغت، آموزش، اشتغال

ب: ۱۹ تا ۲۴ سال: آموزش و تحصیل، مشارکت اجتماعی، نظام‌وظیفه، اشتغال

ج: ۲۵ تا ۲۹ سال: اشتغال، ازدواج، مسکن، مهاجرت

د: ۳۰ تا ۴۵ سال: توانمندسازی، کادرسازی و مشارکت در مدیریت اجرایی کشور به منظور انتقال قدرت بین نسلی

جایگاه جوانان در اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی

۱. سند چشم‌انداز

بند ۱۵- تقویت هویت ملی جوانان، متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی

۱۵- ۱. فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی

آنان

۱۵- ۲. توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی‌های آنان

۲. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش

بند ۱ - تحول در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر فلسفه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی در جهت رسیدن به حیات طیبه (زندگی فردی و اجتماعی مطلوب اسلامی) و رشد و شکوفایی استعداد‌های فطری و ارتقاء کیفی در حوزه‌های بینش، دانش، مهارت، تربیت و سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان با تأکید بر ریشه‌کن کردن بی‌سوادی و تربیت انسان‌های مؤمن، پرهیزکار، متخلق به اخلاق اسلامی، بلندهمت، امیدوار، خیرخواه، با نشاط، حقیقت‌جو، آزادمنش، مسئولیت‌پذیر، قانون‌گرا، عدالت‌خواه، خردورز، خلاق، وطن‌دوست، ظلم‌ستیز، جمع‌گرا، خودباور و ایثارگر

بند ۵- تبصره‌ی ۳ و ۴

۳-۵. ارتقاء تربیت عقلانی و رشد بینش دینی، سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان و اهتمام به جامعه‌پذیری برای تحکیم وحدت و همبستگی ملی، وطن‌دوستی و مقابله‌ی هوشمندانه با تهاجم فرهنگی و پاسداشت استقلال، آزادی، مردم‌سالاری دینی و منافع ملی

۴-۵. رشد و شکوفایی ذوق و استعداد‌های فرهنگی و هنری و تقویت روحیه‌ی نشاط و شادابی در دانش‌آموزان

۳. سیاست‌های کلی خانواده

بند ۴ - ایجاد نهضت فراگیر ملی برای ترویج و تسهیل ازدواج موفق و آسان برای همه دختران و پسران و افراد در سنین مناسب ازدواج و تشکیل خانواده و نفی تجرد در جامعه با وضع سیاست‌های اجرایی و قوانین و مقررات تشویقی و حمایتی و فرهنگ‌سازی و ارزش‌گذاری به تشکیل خانواده متعالی بر اساس سنت الهی.

۴. سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام

امور فرهنگی

بند ۲۴ - توجه به نیازها و ضرورت‌های جوانان و فراهم کردن شرایط مناسب برای مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های اجتماعی و حمایت از استعداد‌های درخشان

۵. اصول سیاست فرهنگی کشور (شورای عالی انقلاب فرهنگی)

اهتمام و اقدام همه‌جانبه به منظور شناخت نیروها و نیازها و مقتضیات جسمی و روحی نسل جوان کشور و فراهم آوردن زمینه‌های مناسب و مساعد برای تکامل و تعالی شخصیت علمی و عقیدتی جوانان و مسئولیت‌پذیری و حضور مستقیم و مشارکت هر چه بیشتر آنان در عرصه‌های مختلف حیات فردی و اجتماعی

۶. برنامه‌ی پنج‌ساله‌ی ششم توسعه

ماده ۴ - افزایش مهارت و تخصص نیروی کار به‌ویژه فارغ‌التحصیلان دبیرستان‌ها، هنرستان‌ها تا مقطع کارشناسی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی با ارائه‌ی آموزش‌های مهارتی، تخصصی و فنی حرفه‌ای با استفاده از ظرفیت‌های خدمت‌زیر پرچم و کارورزی دانشجویان

۷. گام دوم

ذیل بند ۷ بیانیه‌ی گام دوم (برکات انقلاب اسلامی): مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور، نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی است. جمعیت جوان زیر ۴۰ سال که بخش مهمی از آن نتیجه‌ی موج جمعیتی ایجاد شده در دهه‌ی ۶۰ است، فرصت ارزشمندی برای کشور است. ۳۶ میلیون نفر در سنین میانه‌ی ۱۵ و ۴۰ سالگی، نزدیک به ۱۴ میلیون نفر دارای تحصیلات عالی، رتبه‌ی دوم جهان در دانش‌آموختگان علوم و مهندسی، انبوه جوانانی که با روحیه‌ی انقلابی رشد کرده و آماده‌ی تلاش جهادی برای کشورند، و جمع‌چشمگیر جوانان محقق و اندیشمندی که به آفرینش‌های علمی و فرهنگی و صنعتی و غیره اشتغال دارند؛ این‌ها ثروت عظیمی برای کشور است که هیچ‌اندوخته‌ی مادی با آن مقایسه نمی‌تواند شد.

روش پژوهش

این پژوهش کیفی و کتابخانه‌ای می‌باشد که با روش سوات (SWOT) انجام شده است. روش اس‌دبلیو‌آتی که در فارسی با نام تحلیل سوات هم شناخته می‌شود یکی از ابزارهای برنامه‌ریزی استراتژیک است که برای احصاء نقاط قوت و ضعف و تهدید و فرصت یک موضوع یا سازمان انجام می‌شود. اس‌دبلیو‌آتی در انگلیسی حروف اول کلمات قوت (Strength)، ضعف (Weakness)، فرصت (Opportunity) و تهدید (Threat) است. از این روش علاوه بر برنامه‌ریزی راهبردی، به‌طور کلی در تحلیل وضعیت سازمان‌ها استفاده می‌شود. در واقع این تحلیل را باید ابزاری کارآمد برای شناسایی شرایط محیطی و توانایی درونی سازمان بدانیم.

یافته‌های پژوهش

الف) صورت‌بندی چالش‌ها و راه‌حل‌ها

به‌طورکلی مسئله شناسی جوانان امروز ایران عبارت‌اند محورهای زیر می‌باشد:

۱. اقتصادی (اشتغال، مسکن، درآمد و ...)

۲. فرهنگی (اخلاقی، دینی، آموزشی، تحصیلی، هویت، شادکامی، فضای مجازی و ...)

۳. بهداشت و سلامت (جسمانی، روان‌شناختی، اجتماعی، معنوی، پیشگیری از ایدز، اعتیاد و ...)
۴. اجتماعی (جامعه‌پذیری، ازدواج، اوقات فراغت و ...)
۵. سیاسی (هویت ملی، جامعه‌پذیری سیاسی، بی‌اعتمادی به مسئولان سیاسی و اجرایی کشور، ادراک فساد در جوانان مبتنی بر وجود فساد گسترده، رانت، پارتی‌بازی و رشوه در دستگاه‌های دولتی)

۱. مسائل اقتصادی جوانان

۱. بیکاری و عدم اشتغال
۲. درآمد ناکافی
۳. عدم برخورداری از مسکن یا مسکن مناسب
۴. فقدان شغل متناسب با وضعیت فردی و مدرک تحصیلی
۵. فضای کسب و کار نامناسب (ایمنی فیزیکی و روانی؛ امنیت شغلی و تعهدات کارفرما)
۶. رفتار اقتصادی و اقتصاد رفتاری نامناسب در جوانان (ولخرجی و مصرف‌گرایی)
۷. ضعف در مهارت‌های سرمایه‌گذاری و پس از انداز
۸. افزایش احساس نابرابری و فقر
۹. فقدان فرهنگ کارآفرینی و کاریابی

۲. مسائل اجتماعی جوانان

۱. ازدواج (موانع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن)
۲. بحران سرمایه‌ی اجتماعی و کاهش شدید اعتماد اجتماعی در جوانان
۳. گسترش اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان
۴. افزایش طلاق
۵. مدرک‌گرایی و گرایش به تحصیلات تکمیلی به‌عنوان یک ارزش
۶. عنوان‌گرایی (دکتر و مهندس) به‌جای کارآمدی
۷. فقدان ارتباط مؤثر در روابط با اعضای خانواده
۸. تعارض نقش (هم‌زمان پدر، مادر، دانشجو، شاغل، همسر، خانه‌دار و ...)
۹. فقدان شادی و نشاط و شرایط مناسب برای تخلیه هیجانات
۱۰. جامعه‌پذیری ناقص به دلیل ترویج الگوهای غربی

۱۱. به تأخیر افتادن ازدواج، افزایش سن ازدواج در دختران و پسران و گرایش به مجرد
۱۲. مسائل زندگی زناشویی
۱۳. تضعیف نهاد خانواده و گرایش به ازدواج سفید
۱۴. ترویج زیست کافی شاپی
۱۵. مسائل جنسی جوانان (رفتار جنسی، روابط جنسی، فشارهای جنسی، بلوغ زودرس)
۱۶. آسیب‌های گسترده و فزاینده در بین جوانان مناطق حاشیه‌نشین
۱۷. افزایش آسیب‌های اجتماعی در محیط‌های دانش‌آموزی و دانشجویی (اعتیاد، اختلالات روانی و ...)
۱۸. بی‌علاقگی به علم و درس و دانشگاه در بین دانشجویان و غلبه‌ی نگاه مادی‌گرایی و مدرک‌گرایی
۱۹. فقدان سواد رسانه‌ای
۲۰. مهاجرت و فرار مغزها (۳۷ در صد المپیادی‌ها، ۲۵ در صد از م‌شمولان بنیاد نخبگان و ۱۵ در صد از رتبه‌های زیر هزار کنکور سراسری در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ به خارج از کشور مهاجرت کرده‌اند). همچنین؛ در سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۳ حدود ۳۰۰ هزار جوان ایرانی برای یافتن فرصت‌های بهتر زندگی مهاجرت کرده‌اند.^۲

۳. مسائل روان‌شناختی جوانان

۱. فقدان خودشناسی، خوداتکایی و خودباوری در جوانان
۲. ضعف در عزت‌نفس و اعتمادبه‌نفس
۳. کاهش فزاینده سرمایه‌ی روان‌شناختی (تاب‌آوری، اعتماد، خودکارآمدی، مثبت‌نگری)
۴. نداشتن مهارت حل مسئله فردی و اجتماعی
۵. فشارهای روانی و افزایش اختلالات روان (افسردگی و خودکشی) در نتیجه‌ی بی‌کاری، مجرد و ناامیدی نسبت به آینده
۶. فقدان تعادل روانی، آشفتگی و تعارض در نقش و مسئولیت‌پذیری
۷. ناسازگاری در تعامل با محیط
۸. افزایش نابهنجار فردگرایی و فاصله گرفتن از خانواده (تجربه‌ی گوشه‌گیری و زندگی مجردی)
۹. توقع غیرمنطقی و غیرواقع‌بینانه از خانواده، جامعه و دولت
۱۰. وابستگی به خانواده و عدم استقلال در تصمیم‌گیری

۱. رصدخانه‌ی مهاجرت؛ به نقل از تجارت نیوز، ۱۴۰۱

۲. مجله‌ی تایم؛ به نقل از روزنامه‌ی صمت، ۱۳۹۴

۱۱. تأخیر در هویت‌یابی (هویت‌یابی در ایران از ۱۵ سالگی به ۲۳ سالگی گذار کرده است)
۱۲. گرایش به همزیستی با حیواناتی از قبیل سگ به‌منابه یک مسئله روانی

۴. مسائل فرهنگی جوانان

۱. تهاجم فرهنگی و اخلاقی فرهنگ بیگانه
۲. تقلید از الگوهای فرهنگی، هنری و ورزشی غربی
۳. افزایش خیانت (روابط جنسی نامشروع) بین جوانان متأهل
۴. آسیب‌های فضای مجازی و رسانه‌ای در زمینه‌ی اجتماعی، فرهنگی و هویتی جوانان
۵. دین‌گریزی و گرایش به عرفان‌ها و فرقه‌های نوظهور و انحرافی
۶. بحران هویتی ناشی از وجود سه‌گانه هویتی (ایرانی - اسلامی - مدرن)
۷. ناهماهنگی شناختی و تعارض در باورهای دینی و اعتقادی
۸. توقعات فزاینده و غیرواقع‌بینانه
۹. مادی‌گرایی و تجمل‌گرایی
۱۰. فقدان برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای اوقات فراغت
۱۱. پایین بودن فرهنگ مطالعه
۱۲. بی‌تفاوتی نسبت به سنت، فرهنگ و دین
۱۳. گرایش به سبک زندگی غربی (فردگرایی، مصرف‌زدگی و مدگرایی و ...)
۱۴. فقدان چارچوب مشخص در روابط دختر و پسر که به بنیان خانواده آسیب‌زده است.
۱۵. سرگرمی و اتلاف وقت و عدم مدیریت زمان
۱۶. کم‌رنگ شدن اهمیت و نقش خانواده در انتخاب همسر
۱۷. گرایش به موسیقی‌های بی‌اصالت و غیربومی
۱۸. فقدان مهارت‌های لازم و ضعف در حل مسئله برای زندگی مشترک، شغلی، تربیت فرزند

۵. مسائل سیاسی جوانان

۱. بی‌اعتمادی به مسئولان سیاسی و اجرایی کشور
۲. فقدان انگیزه برای مشارکت سیاسی و اجتماعی
۳. سیاسی شدن جنبه‌های مختلف زندگی جوانان (اشتغال، ازدواج، مسکن و ...)

۴. ادراک جوانان مبتنی بر وجود فساد، پارتی‌بازی، رانت، بی‌عدالتی و ... در دستگاه‌های دولتی
۵. ناتوانی در هویت‌یابی با ارزش‌های انقلاب اسلامی به دلیل جنگ شناختی دشمن

(ب) راهبردها و الزامات سیاستی

اقتصاد جوانان؛ چالش‌ها و راه‌کارها

طبق نظریه‌های مطرح شده، گذار جمعیتی که تحولات حجم، رشد و ساختار سنی جمعیت جوامع را تبیین می‌کند، در ایران سهم جمعیت مولد یا بالقوه فعال از نظر اقتصادی (افراد ۱۵ تا ۶۴ ساله) طبق سرشماری ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران، به میزان‌های حداکثری خود در سال‌های اخیر (۶۹.۹ درصد کل جمعیت کشور)، رسیده و باعث به وجود آمدن پدیده‌ای شده است که آن را «پنجره فرصت جمعیتی» نامیده‌اند؛ پدیده‌ای که حدوداً از سال ۱۳۸۰ آغاز شده و تا حدود سال ۱۴۳۰ ادامه خواهد یافت. به فعلیت درآمدن این فرصت، مستلزم توجه ویژه به نقش تغییرات ساختار سنی در «چرخه‌ی عمر اقتصادی»، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شایسته برای بهره‌گیری هر چه بیشتر از آن است؛ چراکه در حال حاضر جمعیت ایران جمعیتی جوان است که بیش از دوسوم آن در سن فعالیت و کار به سر می‌برند.

از شاخص‌های مهم در بررسی ساختار سنی جمعیت کشور میانگین و میانه سنی جمعیت است که تصویر واضح‌تری از جوانی جمعیت را نمایش می‌دهد. بر اساس مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ میانگین سنی مردان برابر ۳۰.۹ و زنان ۳۱.۳ سال بوده است. میانه سنی جمعیت ایران در سال ۱۳۹۵ برابر ۳۰ سال است. لذا کشور ما در شرایط ویژه جمعیتی به سر می‌برد؛ در صورتی که از این پنجره جمعیتی، نسبت بالای جمعیت جوان و دارای توانایی فعالیت اقتصادی بهره گرفته و متناسب با آن شرایط اشتغال و بهره‌وری ایجاد شود نه تنها در حال حاضر برخی از مشکلات جمعیتی مرتفع خواهند شد، بلکه تولید و بهره‌وری می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند. در ادامه اهم موانع و راه‌کارهای متناسب جهت رفع این موانع تشریح گردیده است:

جدول ۳: موانع و محدودیت‌های اقتصادی جوانان

- محدودیت در صدور مجوزهای کسب‌وکار و انحصارگری
- عدم ارتباط بین رشته‌های دانشگاهی با نیاز بازار کار کشور
- عدم اشتغال و امنیت شغلی جوانان
- عدم مهارت جوانان در ایجاد اشتغال
- عدم تأمین مسکن جوانان و گران بودن آن
- عدم رویکرد تقویت کسب‌وکارهای نو، دانش‌بنیان و کارآفرین

- عدم توسعه بخش‌های تعاونی به منظور تقویت خوداشتغالی جوانان
- عدم توجه به ظرفیت‌های صنعت کشاورزی جهت اشتغال جوانان روستایی
- دسترسی دشوار به تسهیلات مالی جهت خوداشتغالی

راه‌کارها

- ✓ پسینی کردن مجوزها، یعنی دسته‌بندی مجوزها به «اعلام با تعهد» و «اعلام، سپس اخذ مجوز»
- ✓ آموزش نیروی انسانی متناسب با نیازهای فعلی و آینده بازار کار
- ✓ حمایت از تأسیس و توسعه صندوق‌های شراکت در سرمایه برای تجاری‌سازی ایده‌ها و پشتیبانی از شرکت‌های نوپا، کوچک و نوآور
- ✓ اعطای وام جهت تشکیل واحدهای تعاونی
- ✓ کمک و پشتیبانی از استارت‌آپ‌ها، بالأخص معاونت علمی و فناوری
- ✓ تأکید بر روش‌های انبوه‌سازی، کوچک‌سازی، ارزان‌سازی و استفاده از روش‌های نوین ساخت در امر مسکن
- ✓ ایجاد بسترهای مهارت/حرفه‌آموزی از قبیل طرح سرباز صنعت
- ✓ متاهلین واجد شرایط در اولویت دسترسی به فرصت‌های شغلی، وام اشتغال و وام مسکن قرار گیرند.
- ✓ توسعه خوابگاه‌ها برای متاهلین دوازده‌سج و پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی به دوازده‌سجیان متأهل به میزان دو برابر دوازده‌سجیان مجرد
- ✓ رونق و احیاء صنعت کشاورزی

بهداشت و سلامت

- سلامت جسمانی: عملکرد سالم بدنی (اضافه‌وزن، فشارخون، کبد چرب و ...)
- سلامت روان‌شناختی: بهداشت روانی مطلوب و فقدان اختلال روانی (همچون افسردگی، اضطراب، وسواس و ... ، سازگاری فرد با محیط خانوادگی و اجتماعی، ادراک و قضاوت درست در برخورد با مسائل زندگی، داشتن توانایی حل مسئله، عزت‌نفس و ...)
- سلامت اجتماعی: مجموعه‌ای از مهارت‌های اجتماعی بهینه که به فرد کمک می‌کند با دیگران سازگاری و ارتباط مؤثر داشته باشد.
- همدلی و حمایت اجتماعی و مشارکت در رویدادهای مختلف اجتماعی، فرهنگی و سیاسی

سلامت معنوی: برخورداری از هوش معنوی برای درک - حضور الهی در زندگی، توکل و توکل سل به منابع معنوی در بحران‌ها، برخورداری از حیات دینی همچون ایمان، تقوا و پرهیزکاری و زیستن در چارچوب قوانین و قواعد دینی که دارای دو وجه است: ۱. شناخت خداوند و درک رابطه او با سایر موجودات و ۲. شناخت پیامبر اسلام (ص) و کتاب الهی قرآن و امامان معصوم (ع)

راه‌کارها

۱. ارتقاء سطح سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی جوانان از طریق توانمندسازی آنان
۲. اصلاح و سالم‌سازی محیط فیزیکی و اجتماعی دانشگاه، محل کار، محل زندگی، پادگان‌ها، آموزشگاه‌ها و ...
۳. تهیه و تدوین قانون، سیاست‌گذاری و هدف‌گذاری موردنیاز جهت ارتقاء سلامت جوانان
۴. شناسایی کانون‌های تأثیرگذار (فرصت و تهدید) بر ابعاد سلامت جوانان (خانواده، دانشگاه، مدرسه، همسالان، رسانه‌ها و فضای مجازی)

۵. ایجاد و توسعه‌ی زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی متناسب به‌منظور پیشگیری
۶. پیشگیری از اختلالات روانی در جوانان از طریق حذف شرایط نامطلوب و کاهنده سلامت روان
۷. تأسیس پایگاه‌های سلامت و مراکز مشاوره ویژه جوانان در کل کشور (مدارس، دانشگاه‌ها، مکان‌های عمومی)
۸. ارائه تسهیلات بیمه‌ای به جوانان (دانش آموزان، دانشجویان، سربازان، طلاب، ورزشکاران و ...)
۹. ارائه‌ی اقلام و بسته‌های آموزشی و فرهنگی به خانواده‌ها جهت تقویت باورها و رفتارهای سالم در جوانان
۱۰. گسترش فرهنگ معنویت و حیات دینی جهت افزایش دامنه صبر و سازگاری و امید به آینده
۱۱. اتخاذ روش‌های جدید برای سیاست‌گذاری و تصمیم‌سازی به‌منظور کنار آمدن و سازگاری جوانان با شرایط پسا کرونا
۱۲. ایجاد بانک اطلاعاتی در زمینه‌ی مسائل مربوط به سلامت جوانان (بدنی، پزشکی، روان‌شناختی و ...)
۱۳. برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت مهارت‌های تربیت فرزند برای مادران جوان
۱۴. برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت مهارت‌های زندگی، شغلی و روابط اجتماعی برای عموم جوانان

چالش‌های دختران و بانوان جوان

۱. اشتغال همراه کرامت
۲. بیمه، درمان و سلامت
۳. حجاب و پوشش و اقسام برخوردها

۴. آمار قابل توجه زنان مجرد به هر قسم آن
۵. عدم حمایت‌های مادی و معنوی برای جمعی از این قشر
۶. عدم مهارت و شناخت زندگی در جامعه‌ای پر از تعارض قوانین فقهی و حقوقی و عرفی
۷. عدم دسترسی عمومی به امکانات و خدمات رفاهی، تفریحی، ورزش و سلامت (به لحاظ مالی و مکانی)
۸. اضطراب و نگرانی که در بسیاری از کنش‌های اجتماعی و فرهنگی، گریبان گیر این قشر شده است.
۹. تغییر مؤلفه‌های زندگی اسلامی و ایرانی در اذهان بخش زیادی از این جمعیت
۱۰. عدم توانایی حل مسئله بخش زیادی از این طیف به جهت سبک آموزشی و تربیتی در بحران‌های مختلف زندگی
۱۱. اعتیاد و مصرف مواد مخدر که وسعت طیف آن زیادتر و سن آن پایین‌تر آمده است.
۱۲. تفاوت فکری و رفتاری فاحش بین نسلی و آسیب‌های منتج شده از آن
۱۳. ضعف یکپارچگی نهادهای سیاسی و فرهنگی، آموزش و اقتصاد در این حوزه
۱۴. عدم توجه به حضور و ورود این طیف در ارکان تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری

برنامه‌ی کلان و سیاست‌گذاری‌های هدفمند جهت نیل به اهداف

۱. آموزش: از درگاه مدرسه، دانشگاه، خانواده، اجتماع، رسانه، فضای مجازی، جهت کسب مهارت‌های گوناگون و موردنیاز این بخش از جامعه
۲. فرهنگ: به‌عنوان کلیدی‌ترین عنصر جهت تحقق آرمان‌ها و اهداف جامعه اسلامی پویا، مستلزم تأمین کارکردهای فرهنگی آن است. مقام معظم رهبری فرهنگ را عامل شکل‌دهنده به ذهن و رفتار عمومی و جهت‌بخش و تأثیرگذار در عرصه تصمیمات کلان کشور دانسته و مهندسی فرهنگی را به‌منزله بازشناسی، آسیب‌شناسی، پالایش و ارتقا بخشی فرهنگ و جهت‌دهی آن بر پایه هویت اصیل اسلامی - ایرانی با توجه به شرایط و مقتضیات ملی و جهانی تبیین می‌نماید. همچنین؛ تعیین نقشه راه با در نظر گرفتن ظرفیت و پتانسیل‌های موجود موردنیاز و تعیین راهبردها و اقدامات
۳. اشتغال و اقتصاد: عنصری جهت خودکفایی، تولید، رفاه و عزت‌نفس با در نظر گرفتن جمیع شرایط و موقعیت‌های گوناگون دختران و بانوان جوان

راهبردها

حفظ منزلت و کرامت بانوان این سرزمین مستلزم تشکیل یک کارگروه یا کمیته‌ی تخصصی جهت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری است.

اما آنچه اکنون در مجموع بایست مورد مذاقه قرار بگیرد:

۱. برنامه‌ریزی در حوزه‌ی سلامت جسم و روان (سیاست‌گذاری در این امر مهم و توجه به حوزه‌ی بهداشت و سلامت، امکانات رفاهی تفریحی، ورزشی، یکی از مقوله‌های با اهمیت به حساب می‌آید).

۲. مهارت‌های اجتماعی جهت توانمندسازی بانوان در زندگی خصوصی، اجتماعی و تشکیل خانواده و راه‌کارهای منتج به تحکیم خانواده

۳. رفع موانع و ایجاد حمایت‌ها (بازنگری قوانین، تصویب مواد قانونی لازم در حوزه احکام خانواده و موارد ضروری دیگر)

۴. توجه ویژه به گروه‌های خاص مانند بانوان سرپرست خانواده، آسیب‌دیده، معلولین و دیگر افراد مشابه وضعیت خاص و وضع سیاست‌های حمایت‌گرا

۵. توجه به بانوان کارآفرین، نخبه و توانمند در عرصه‌های گوناگون و تعیین سیاست‌های حمایتی در این حوزه

۶. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در جهت خانواده محور بودن جامعه با توجه به آمار کاهش جمعیت کشور (که البته تمامی موارد با تشکیل کارگروه ملی با متخصصین فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و راهبرد نگر و سنجش ظرفیت‌های مالی و برنامه‌ریزی آموزشی امکان‌پذیر است).

چالش‌های عمومی حوزه‌ی ورزش و جوانان

در حوزه‌ی جوانان اگر چه پیشرفت‌های قابل توجهی به‌ویژه در زمینه‌های آموزش، کارآفرینی، و توسعه علمی و فن‌آوری به وجود آمده است، اما مسائل و چالش‌ها به مراتب بزرگ‌تر و حادث‌تر می‌باشند و لازم است اقدامات عاجل در زمینه‌ی این چالش‌ها برای این نسل آینده‌ساز انجام شود. تمام چالش‌های مطرح شده در زیر از طریق مصاحبه و نظر سنجی از صاحب‌نظران و متخصصان حوزه‌ی جوانان و نیز مسائل اشاره‌شده در گزارش‌ها و مقالات استخراج شده است.

- نبود پیوستگی و هم‌افزایی بین بخش‌های آموزش و پرورش، آموزش عالی، وزارت ورزش و جوانان، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر دستگاه‌های مرتبط در اجرای برنامه‌های جوانان
- بی‌توجهی به سلیقه‌های مختلف در انتخاب اوقات فراغت و گسترش اوقات فراغت ناسالم و کنترل نشده
- افزایش سن ازدواج جوانان و برگشت‌ناپذیر بودن آن

- یکه تازی فضای مجازی در الگوسازی، ایجاد نگرش و تأثیرگذاری بر قشر نوجوان و جوان
- کاهش نرخ فرزند آوری و سرعت یافتن پیری جمعیت
- تمایل فزاینده به روابط خارج از ازدواج و گرایش به ازدواج سفید
- افزایش آسیب‌های اجتماعی و روانی مانند افسردگی و خودکشی
- بی‌توجهی به اهمیت و نقش ورزش در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی
- نبود فعالیت‌های اجتماعی نظام‌مند و برنامه محور برای مشارکت جوانان
- فاصله میان انتظارات و علائق نسل جوان با تصورات مسئولان و تصمیم‌گیران
- رواج معیارهای نادرست در ازدواج
- مهاجرت فزاینده جوانان و نخبگان
- مشخص نبودن سهم و نقش سایر وزارتخانه‌ها در حوزه‌ی مسائل جوانان

راهکارها و برنامه‌های پیشنهادی

بررسی برنامه‌های وزرای قبلی نشان داد که متأسفانه آن برنامه‌ها، به صورت خیلی ایدئالی تدوین شده است و علی‌الظاهر تلاشی بوده است که حجم برنامه‌های پیشنهادی قابل توجه جلوه نماید. این در حالی است که یک بررسی اجمالی نشان داد که به صورت خوش‌بینانه، کمتر از ۱۰ درصد از برنامه‌ها و راهکارهای اجرایی در طی دوره‌ی وزارت، عملیاتی شده است. لذا در اینجا سعی شده است که برنامه‌های پیشنهادی در سطوح خرد و کلان، بر مبنای اسناد بالادستی و نیز چالش‌ها و مشکلات احصا شده‌ی حوزه‌ی ورزش و جوانان به صورت واقع‌بینانه و عملیاتی تدوین گردد. از طرفی، با پیش‌بینی سازوکارهای لازم در برنامه‌ی هفتم توسعه، امکان تحقق‌پذیری بسیاری از برنامه‌های اشاره‌شده در این برنامه افزایش می‌یابد:

- گسترش دایره‌ی انتخاب فعالیت‌های اوقات فراغت جوانان از طریق مراکز مجاز
- شناسایی سمن‌های فعال در حوزه‌ی جوانان و همکاری با دستگاه‌های مختلف برای واگذاری وظایف مرتبط با جوانان به آنها
- واگذاری فعالیت‌های اجتماعی حوزه‌ی جوانان به سمن‌های مردم‌نهاد
- بررسی نقش و عملکرد دستگاه‌های مختلف متولی امور جوانان و انتشار گزارش‌های دوره‌ای
- تدوین مدل مدیریت یکپارچه و هم‌افزای حوزه‌ی جوانان و ارائه آن به هیئت دولت
- حمایت از مراکز فرهنگی و هنری مرتبط با امور جوانان از نظر قانونی

- تقویت هویت ملی و انقلابی و افزایش احساس تعلق به نظام و مردم از طریق گسترش برنامه‌های متناسب با ذائقه نسل جوان
- تلاش در جهت فعال‌سازی شورای عالی جوانان و تشکیل مستمر جلسات آن
- پیگیری استفاده‌ی بیشتر از جوانان متخصص و نخبگان جوان در مدیریت‌های سازمانی
- انجام پژوهش‌های مستمر و عمیق در ارتباط با مسائل و چالش‌های حوزه‌ی جوانان
- همکاری در جهت افزایش سهم آموزش‌های مهارت محور در آموزش و پرورش و آموزش عالی
- افزایش تنوع فعالیت‌های فراغتی جوانان به‌ویژه در حوزه‌های گرد شگری، ایران شناسی، بازدیدهای علمی، بازدیدهای مهارت افزایی و افزایش تعاملات بین فرهنگی با همکاری سازمان‌های مرتبط
- توجه بیشتر به فعالیت‌های فراغتی گروهی و ح ضروری جوانان در اردوهای فرهنگی و علمی مثل اردوی راهیان نور و راهیان پیشرفت
- گسترش مشاوره‌های رایگان در ارتباط با ازدواج، پی‌شگیری و درمان اعتیاد، مهارت‌های زندگی، مسائل و بهداشت جنسی، مشکلات روانی، آسیب‌های اجتماعی، و شغلی
- اصلاح ساختار مدیریت حوزه‌ی جوانان با تأکید بر مدیریت یکپارچه
- تبلیغ و ترویج ازدواج آسان و آگاه‌سازی جامعه از موانع ازدواج
- پایش دائمی افکار، نیازها و اولویت‌های فراغت جوانان و متناسب‌سازی خدمات مراکز مربوطه
- پایش دائمی مسائل و مشکلات جوانان و اطلاع به خانواده‌ها و ارائه‌ی گزارش‌های دوره‌ای به‌صورت شفاف
- پیگیری مسائل و مشکلات تشکل‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد جوانان در ارتباط با کلیه‌ی دستگاه‌های دولتی
- ترویج و گسترش آموزش‌های استاندارد و دارای سرفصل تأیید شده‌ی مهارت‌های زندگی و خانواده در آموزش‌های رسمی کشور
- تعیین نقش و وظایف دستگاه‌های مختلف در حوزه‌ی جوانان از طریق شورای عالی جوانان و پایش مستمر و ارائه‌ی گزارش‌های دوره‌ای
- تغییر نگرش مسئولان و تصمیم‌گیران در سطوح خرد و کلان کشور در ارتباط با نیازها و دیدگاه‌های جدید نسل جوان
- شبکه‌سازی فرآیندهای مدیریت حوزه‌ی جوانان مبتنی بر دستورالعمل‌های مشخص
- تخصص‌محوری و به‌کارگیری نخبگان واقعی در مسئولیت‌های کلیدی با استفاده از چک‌لیست شایسته‌سالاری (تعهد و تخصص)
- توازن در توزیع اعتبارات بین استان‌ها به‌تناسب جمعیت و امکانات و نظارت جدی‌تر بر روش هزینه‌کردها
- توجه به کیفیت خدمات، اخلاق و احترام در انجام امور در جهت ترویج ارزش‌های اخلاقی اسلامی

- تلاش در جهت ترویج مدیریت شیشه‌ای و شفافیت اطلاعات در جهت کاهش فساد از طریق انتشار آمار و اطلاعات دوره‌ای در بخش‌های مختلف حوزه‌ی جوانان
- تدوین نظام شایسته‌پرووری در سطوح مختلف مدیریت با تأکید بر به‌کارگیری جوانان
- استقرار و تقویت سامانه‌گردآوری آمار و اطلاعات از کلیه‌ی نهادهای مرتبط و متولی امور حوزه جوانان در کشور
- تداوم پیگیری برنامه‌های مهم و ناتمام دولت قبل مانند اشتغال و ازدواج جوانان
- حمایت از استقرار مراکز حرفه‌ای مشاوره، تجویز و پایش مسائل جوانان توسط متخصصان
- تلاش در جهت ترویج فرهنگ وقف و حمایت از خیرین در برنامه‌های جوانان
- پیگیری ایجاد حداقل یک مرکز توان‌بخشی شغلی جوانان در هر استان
- تأکید و تقویت انسان‌دوستی، اخلاق، و ارزش‌های ایرانی - اسلامی در کلیه‌ی شئون مدیریت حوزه‌ی جوانان در جهت اشاعه‌ی آن

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

به‌طورکلی انواع مسائل جوانان کشور عبارت‌اند از: بیکاری، ازدواج، مسکن، آسیب‌های اجتماعی، فقدان حل مسئله، فردگرایی، مدرک‌گرایی، عدم توازن بین تحصیلات و بازار کار، فقدان مهارت شغلی، ناامیدی نسبت به آینده، اعتیاد، افسردگی، افزایش رفتارهای ضداجتماعی، ابهام در مورد آینده، گسست نسلی و عدم درک و پذیرش توسط نهادهای اجتماعی و نهاد قدرت و نسل‌های اول و دوم انقلاب، رهاشدگی توسط ساختار دولتی و اجرایی، فقدان جوان‌باوری در بخش‌هایی از حاکمیت، فضای مجازی، بحران هویت، بحران سلامت روان، بیماری‌های جسمانی (فشارخون، سکته، کبد چرب و ...)، اوقات فراغت، فقدان مهارت‌های زندگی، طلاق، کاهش مولید، تغییرات نگرشی، رابطه با جنس مخالف، دین‌گریزی، زیست کافی شاپی، مفاسد اخلاقی، بالا رفتن سن ازدواج، موانع ازدواج (مهریه سنگین)، درآمد بخشی از مسائل و مشکلات جوانان کشور است که در این مقاله تلاش شد بر اساس روش سوات نقاط ضعف و تهدیدها و چالش‌ها احصاء شود و راهکارهای لازم در چارچوب الگوی اسلامی ایرانی ارائه گردد.

برای برون‌رفت از مشکلات و چالش‌های جوانان کشور راهکارهای استراتژیک و عملیاتی (طرح ۹ ماده‌ای) زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. ایجاد ستاد ساماندهی جوانان کشور بر اساس نیازهای ملی و منطقه‌ای
۲. الزام پيوست‌های اقتصادی و عمرانی برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی مربوط به جوانان (شغل و درآمد، وام ازدواج و کارآفرینی، مسکن مناسب و ارزان و ...)
۳. حذف عملکرد جزیره‌ای و یکپارچه‌سازی دستگاه‌های موازی و ایجاد مسئول ستادی و پاسخگو
۴. تأسیس خانه‌های جوان در هر شهر به‌منظور رصد و شناسایی روزآمد مسائل و نیازهای جوانان

۵. ایجاد هسته‌های جوان (گروه‌بندی و قشربندی جوانان ۱۵ تا ۴۵ سال بر اساس شرایط و موقعیت آنان)

۶. سپردن مدیریت‌های میانی به جوانان شایسته به منظور انتقال قدرت بین نسلی

۷. افزایش مشارکت جوانان در حوزه‌های تصمیم‌گیری و مشاوره‌ای، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی به منظور انتقال تجربه و کادرسازی

۸. تشکیل ساختار «دستیاران جوان»: به منظور توانمندسازی، آماده‌سازی و کادر سازی برای آینده دور و نزدیک کشور لازم است

ساختار ویژه‌ای با عنوان «دستیاران جوان» تشکیل شود. رئیس‌جمهور، معاونین رئیس‌جمهور، وزرا، رؤسای سازمان‌ها و نهادهای دولتی هرکدام یک دستیار جوان در کنار خود داشته باشند تا آن فرد تجربه و بلوغ مدیریتی و اجرایی لازم را کسب کند و در موقع مقتضی مسئولیت محوله را به دوش بکشد.

۹. تبدیل زندان‌ها، پادگان‌ها و مراکز ترک اعتیاد به کارگاه‌های تولیدی و کارآفرینی به منظور تربیت جوانان زندانی، سربازان و آسیب دیدگان مواد مخدر به نیروی کار ماهر

از سایر راهکارها و سیاست‌های راهبردی می‌توان به موضوع خوشه‌بندی جوانان اشاره کرد. شنا سایی ظرفیت‌ها، گروه‌بندی، برنامه‌ریزی و مدیریت جوانان که نیمی از جمعیت کشور را به خود اختصاص می‌دهند هم راهبردی و هم آینده نگرانه است؛ چرا که جوانان یک پایگاه قدرت هستند.

خوشه‌بندی بر اساس ظرفیت‌ها می‌تواند شامل یک سه‌گانه به شکل زیر باشد:

خوشه اول: جوانان سیاستمدار، دولتمرد، مدیر اجرایی، سیاست‌گذار و تصمیم‌گیر

خوشه دوم: جوانان نخبه علمی، فکری، اجتماعی و فرهنگی

خوشه سوم: جوانان میدانی، فنی، مهارتی و فعال نیروی کار در صنایع، کارگاه‌ها و کارخانه‌ها

شناسایی و استعدادیابی مذکور در ابعاد چندگانه باید انجام شود. بدون شک اگر برای هر فرد موفق‌ی ۱۰ شاخص در نظر بگیریم، مدرک تحصیلی یکی از آنهاست. عامل‌های روانی و رفتاری و شناختی و مهارت‌های کسب‌وکار و ارتباط مؤثر با دیگران و محیط از جمله سایر شاخص‌های ضروری به شمار می‌روند.

اکنون بخش‌های زیادی از پایگاه جوانان به دلیل ناکارآمدی دولت‌ها از یک طرف و خصلت پدر سالارانه بخشی از نسل‌های بالاتر موجب به حاشیه رانده شدن و سوختن این سرمایه ملی و اجتماعی شده است که می‌توان آن‌ها را احیاء، توانمندسازی و جذب کرد. عدم توجه به این پایگاه قدرت می‌تواند منجر به تشکیل شبکه‌ای از نخبگان مخالف و حتی برانداز شود چراکه فرهنگ‌پذیری سیاسی، هویت ملی، تشکیل خانواده و بهره‌وری اقتصادی و امثال آن درگرو این ساماندهی و جذب است. از طرفی نظام سیاسی، به لحاظ تداوم حیات، به این پایگاه وابسته است.

منابع و مراجع

۱. اصول سیاست فرهنگی کشور (شورای عالی انقلاب فرهنگی)
۲. برنامه پنج‌ساله ششم توسعه
۳. بیانیه گام دوم
۴. راهنمای مقدماتی طبقه‌بندی‌های استاندارد بین‌المللی سن، مرکز آمار ایران
۵. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴
۶. سند راهبردی ورزش و جوانان از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴
۷. سند سلامت جوانان، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۹۴
۸. سند ملی جوانان در چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴
۹. سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام (امور فرهنگی)
۱۰. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش
۱۱. سیاست‌های کلی خانواده
۱۲. شفرز، برنهارد (۱۳۹۹)، مبانی جامعه‌شناسی جوانان، ترجمه کرامت‌الله راسخ، تهران: نشر نی
۱۳. عبدالملکی، سعید (۱۳۸۹)، جوان و راز موفقیت (سلسله گفتارهایی در فرصت‌ها و تهدیدهای دوره‌ی جوانی؛ تحلیل روان‌شناختی و رهیافت‌ها)، تهران: انتشارات رشد فرهنگ و سازمان ملی جوانان
۱۴. عبدالملکی، سعید (۱۴۰۲)، جوانان تأثیرگذار (صورت‌بندی نظام مسائل و چالش‌ها، راهبردها و الزامات سیاستی)، تهران: نشر و انی
۱۵. علی‌اکبر و همکاران (۱۳۸۲)، گسست نسل‌ها، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی
۱۶. نقشه جامع سلامت جوانان و نوجوانان، استانداری اصفهان، ۱۳۹۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی